

ШАЛГУНОВА С. А.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
та кримінології

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.9.01 : 343.98

ВЗАЄМОДІЯ ОСОБИ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНЦЯ ТА ЖЕРТВИ

У статті розглядаються питання взаємодії особи злочинця в механізмі вчинення насильницького злочину, особливості індивідуальної насильницької поведінки злочинця та характер поведінки обраної ним жертви. Проведене дослідження соціально-демографічних ознак потерпілих дозволяють дійти висновку, що жертв насильницьких злочинів можна поєднати у три основні групи осіб: 1) громадяни, які мають високий професійний статус та фінансову заможність (у тому числі підприємці, банкіри, політичні лідери); 2) особи, що входять до найближчого оточення винного (сім'я, родинні та побутові зв'язки, колектив); 3) особи, що випадково опинилися в ситуації злочину. Взаємодія злочинця та потерпілого у механізмі насильницьких злочинів характеризується домінуючою, провідною позицією особи насильницького злочинця.

Ключові слова: механізм вчинення злочину, ситуація вчинення злочину, види ситуацій, взаємодія винного та жертви при вчиненні насильницького злочину.

В статье рассматриваются вопросы взаимодействия личности преступника в механизме совершения насильственного преступления, особенности индивидуального насильственного поведения преступника и характер поведения выбранной ним жертвы. Проведенное исследование социально-демографических признаков потерпевших позволили сделать вывод о том, что среди жертв насильственных преступлений можно выделить три основные группы: 1) граждане, имеющие высокий профессиональный статус и финансовую состоятельность (в том числе предприниматели, банкиры, политические лидеры); 2) лица, входящие в ближайшее окружение виновного (семья, родственные и бытовые связи, коллектив); 3) лица, случайно оказавшиеся в ситуации совершения преступления. Взаимодействие преступника и потерпевшего в механизме насильственных преступлений характеризуется доминирующей, ведущей позицией личности насильственного преступника.

Ключевые слова: механизм совершения преступления, ситуация совершения преступления, виды ситуаций, взаимодействие виновного и жертвы при совершении насильственного преступления.

The article considers the issues of interaction between the offender in the mechanism of violent crime, particularly violent individual behavior and criminal behavior of their chosen victim. The study of socio-demographic characteristics of victims can get the conclusion that victims of violent crimes can be grouped into 3 main groups: 1) persons with high professional status and financial viability (including entrepreneurs, bankers, political leaders); 2) the persons in the immediate environs of the perpetrator (family, kinship and household communication, team); 3) persons, who happened to be in the situation of the crime. The interaction between the offender and the victim in the mechanism of violent crime is characterized by a dominant leading position of the individual violent criminal.

Key words: mechanism of crime, situation of crime, types of situations, interaction between perpetrator and victim in commission of violent crimes.

Вступ. Конституцією України та кримінальним законом охорона особи, її прав та свобод оголошена пріоритетною. Більшість насильницьких злочинів посягають саме на цей найбільш цінний об'єкт кримінально-правової охорони.

Одним із найважливіших шляхів дослідження генезису насильницьких злочинів є аналіз криміногенної ситуації з точки зору структури та динаміки взаємодії між злочинцем та потерпілим, їх взаємовідносин до вчинення злочину та в процесі його вчинення. Кримінологами застосовуються одночасно поняття і потерпілого (у кримінально-процесуальному аспекті), і жертви (як кримінологічної категорії). При цьому відмінною рисою саме потерпілих є така властивість, як віктимність, яка різною мірою, у залежності від особливостей особи потерпілого, притаманна тій чи іншій жертві злочину і визначає потенційну можливість особи стати жертвою саме такого злочину [1, с. 10–11].

Обрана тема дослідження виконується в межах дисертаційного дослідження та відповідає тематиці кримінологічних досліджень в Україні, Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. (наказ МВС України № 347 від 29.07.2010 р.), Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку ХХІ ст. та рекомендацій Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України, планам науково-дослідної роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ і його кафедри кримінального права та кримінології.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в здійсненні аналізу взаємодії особи злочинця та його жертви при вчиненні насильницького злочину проти особи.

Результати дослідження. Загальні положення вивчення окремих видів злочинності, вчення про особу злочинця і механізми індивідуальної злочинної поведінки, а також віктимологічні аспекти злочинності у своїх працях досліджували вітчизняні та зарубіжні автори, а саме: Г.А. Аванесов, А.Ф. Агапов, А.І. Алексеев, С.Б. Алімов, Ю.М. Антонян, О.М. Бандурка, І.Г. Богатирьов, В.М. Бож'єв, С.Є. Віцин, Л.Д. Гаухман, Я.І. Гишинський, В.О. Глушков, О.М. Гумін, Т.М. Добровольська, С.А. Єлісєєв, В.П. Ємельянов, Є.З. Жигарьов, В.І. Жульов, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, В.І. Зубкова, О.М. Ігнатов, В.І. Казанцев, Б.Ф. Калачев, В.В. Коваленко, Л.Д. Кокарев, М.Й. Коржанський, Л.М. Корнєєва, В.В. Корчовий, А.М. Красіков, С.Я. Лебедев, О.М. Литвинов, В.З. Лукашевич, В.В. Лунєєв, І.М. Мацкевич, Н.П. Майліс, І.І. Митрофанов, О.Є. Михайлов, О.В. Негодченко, М.Н. Овсяннікова, В.С. Овчинський, І.П. Портнов, В.М. Савицький, В.А. Уткін, С.І. Цветков, В.І. Шакун, А.В. Шаміс, А.М. Яковлев та багато інших дослідників. Перерахувати всіх авторів практично неможливо. Однак питанням механізму індивідуальної насильницької поведінки та особливостям взаємодії особи насильницького злочинця і його жертви приділено недостатньо уваги, тому ми й звертаємося до цієї тематики.

Жертва злочину з погляду віктимології – це 1) постраждала фізична особа, незалежно від того, чи визнана вона потерпілою у встановленому законом порядку і чи вважає вона сама себе такою; 2) соціальний суб'єкт, якому злочином заподіяно будь-яку шкоду; 3) фізична особа, якій злочином безпосередньо заподіяно шкоду [2].

Т.Н. Судакова розуміє під жертвою вбивства особу, якій у результаті вчинення щодо неї злочинного діяння заподіяно фізичну шкоду (заподіяння смерті), та яка наділена соціально-демографічними, морально-психологічними, біофізичними якостями, що сприяють різною мірою, у залежності від об'єктивних та суб'єктивних факторів конкретної ситуації, формуванню умов можливого заподіяння їй смерті та отримують свій вираз у виході поведінки за межі безпечності [1, с. 11].

Картина злочину не може бути повною без аналізу існуючої вибірковості злочинця щодо жертви. В одному випадку вибір злочинцем способу, знарядь, засобів, місця та часу вчинення злочину може залежати від особи конкретної жертви, особливостей її способу життя, зв'язків та взаємовідносин, що склалися із злочинцем. В іншому – навпаки, у залежності від уже обраного способу вчинення злочину, часу, місця та інших обставин злочинець підбирає собі майбутню жертву. І в першому, і в другому випадках особа злочинця знаходить своє відображення в жертві, що має вираз у її ставленні до об'єкта посягання як носія конкретних індивідуальних особливостей [3, с. 113].

Роль жертви в кримінологічному механізмі може бути найрізноманітнішою – від нейтральної до максимально провокуючої (рушійної) на вчинення злочину. У віктимологічно-

му плані жертва залишається такою (не ставши легітимованим потерпілим) навіть у тому випадку, коли її дії є злочинними, а вона стала жертвою злочину в результаті відсічі посягання [4, с. 141]. Віктимність окремої особи (індивідуальна віктимність) – це об'єктивно притаманна людині (реалізована злочинним актом або залишена в потенції), але зовсім не фатальна здатність, схильність стати за певних обставин жертвою злочину. Можна визначити віктимність і як не здатність протистояти злочинцеві. Сукупність факторів робить цю нездатність об'єктивною (такою, що не залежить від жертви) або залишає її на рівні суб'єктивного «небажання та невміння» [4, с. 140].

Таким чином, поняття жертви злочину є головним поняттям віктимології. Якщо говорити про жертву насильства, то, на наш погляд, можна здійснити певну класифікацію таких жертв. Зважаючи на те, що насильство може бути кримінально-караним та некримінально-караним, і в залежності від характеру, спрямованості, виду насильства можна виділяти різні види жертв. Нами запропоновано таку класифікацію жертв насильства: 1 група – жертви кримінально-караного насильства: жертви умисного вбивства, жертви фізичного насильства (особи, щодо яких застосовувалося фізичне насильство з метою нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості), жертви психічного насильства (особи, щодо яких застосовувалося психічне насильство, і яким було заподіяно моральну чи фізичну шкоду: при погрозі вбивством, нанесенням тілесних ушкоджень, спрямованих як проти самої особи, так і її близьких чи родичів); жертви сексуального насильства (особи, щодо яких застосовувалося фізичне чи психічне насильство з метою вчинення статевого злочину, незалежно від того, був це закінчений злочин чи лише замах на його вчинення); жертви психологічного насильства (особи, щодо яких було вчинено хуліганські дії чи розбещення; особи, у присутності яких було вчинено вбивства або покалічення тварин, а також власники цих тварин); 2 група – жертви некримінально-караного насильства: подружжя як жертви сімейного насильства (економічного, психологічного); діти як жертви фізичного, психічного чи психологічного насильства (щодо яких систематично застосовувалися фізичні заходи впливу за найменші провини, дитячі пустощі з метою залякування, приниження, придушення будь-якої ініціативи).

У залежності від ролі особи та виду поведінки злочинця і потерпілого раніше нами виділено та розглянуто чотири основні типи ситуацій у механізмі сучасних насильницьких злочинів: 1) «агресивно-захисний» (21,4%); 2) «спонтанно-ситуативний» (24,7%); 3) «планомірно-провокаційний» (6,2%); 4) «планомірно-спонтанний» (49,3%). Аналіз ситуацій у механізмі насильницьких злочинів дозволяє визначити загальні ознаки їх жертв. Так, Д.В. Ривман, В.С. Устинов називають такі типи потерпілих: 1) агресивний тип (агресивні насильники та агресивні провокатори); 2) активний (свідомі та необережні підбурювачі, свідомі та необережні самозаподіювачі); 3) ініціативний (загального плану, за посадою, за суспільним становищем, чисто ініціативний); 4) пасивний (об'єктивно здатний та об'єктивно нездатний до опору); 5) некритичний (некритичний загального плану та вибірково некритичний); 6) нейтральний [5, с. 91–97].

Г.І. Піщенко виділяє випадкову та потенційну жертви хуліганства. Такі жертви мають певні особливості: 1) властивості (наявність хвороби, фізичні та психічні недоліки тощо); 2) якості (легкодумність, довірливість, запальність, нестриманість); 3) ситуацію (відсутність людей, світла (у нічний час), нарядів патрульно-постової служби та громадських формувань, транспорту тощо); 4) обстановку (час, місце, обставини, що утруднюють або полегшують вчинення злочину); 5) стан (сп'яніння, малолітство, інвалідність, вагітність, старість, розумова відсталість, самотнє проживання тощо) [6, с. 11–12].

Досліджуючи особу неповнолітнього – потерпілого від сексуальних посягань, М.А. Семикін виділяє такі типи потерпілих, як «театральний», сталий, злісний. «Театральний» тип (11,8%) характеризується підвищеною активністю їх поведінки і такими особистісними особливостями, як підвищена демонстративність, наявність шкідливих звичок, вчинення звабливих сексуальних рухів. Сталий та злісний типи (особи жіночої статі) характеризуються активною, наполегливою, підвищеною та багатократною віктимізацією. Такі форми поведінки неповнолітніх потерпілих зустрічаються, в основному, серед осіб, які займаються проституцією [7, с. 19].

В.Н. Бурлаков, Н.М. Кропачов виділяють такі види поведінки жертви: негативна – провокує злочин та створює для нього об'єктивно сприятливу ситуацію (негативна ві-

ктимна поведінка жертв умисних вбивств констатувалася в 70% випадків, при заподіянні тяжких тілесних ушкоджень – 61,8%, згвалтувань – 52,3%); позитивна – характеризується протидією злочинцеві, наявністю виконання громадського обов'язку тощо; нейтральна – ніяк не сприяє вчиненню злочину [4, с. 144]. Інші види поведінки жертви: нейтральна (при пограбуванні випадкового перехожого, який не чинить опору в 29,4% випадків); соціально активна (протидія злочинцеві в 26,5%); негативна (порушення майбутнім потерпілим моральних чи правових норм у 33,4%, причому в 10% випадків майбутні жертви не тільки брали участь у конфлікті із злочинцем, а й самі провокували вчинення ним злочинних дій) [8, с. 133].

Слід підкреслити, що в механізмі насильницького посягання жертва відіграє особливу роль. Дослідження особистісних якостей та поведінки жертв у різних ситуаціях у механізмі насильницьких злочинів дозволяє виділити різні групи потерпілих. При цьому в кожній ситуації в механізмі насильницького злочину можна визначити групу ознак, притаманних саме певній категорії жертв. У ситуації «агресивно-захисного» типу (21,4%) протиправне насильство (вбивства, тяжкі тілесні ушкодження) спровоковане поведінкою жертви. К. Бартол вказує, що часто конкретна агресивна дія провокується або стимулюється поведінкою індивіда, котрий в остаточному підсумку стає жертвою (так, початок гарячої суперечки закінчується сваркою, що переходить у бійку, – це процес ескалації) [10, с. 169].

Дослідження нами кримінальних справ свідчить, що частими є випадки, коли насильницькі дії злочинця провокуються або стимулюються поведінкою індивіда, який у результаті непередбачуваного конфлікту стає жертвою злочину. Дуже часто жертва, перебуваючи в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, ініціює конфлікт, сама вчиняє напад на злочинця. Сценарії різних злочинів, вчинених у побуті в стані алкогольного сп'яніння (умисних вбивств, заподіяння тілесних ушкоджень, розбоїв, хуліганства), схожі до деталей: спільне вживання алкогольних напоїв, розмови «про життя і дружбу», гаряча суперечка, що переходить у бійку, і як результат – насильницький злочин. При цьому має місце така послідовність подій: а) майбутня жертва ображає майбутнього злочинця; б) останній розцінює ці дії як ворожі та відповідає викликом чи нападом; в) майбутня жертва не підкоряється виклику і завдає удару у відповідь; г) злочинець розправляється з жертвою [9, с. 162–163]. Результати досліджень свідчать, що більшість людей реагують на провокацію і намагаються відплатити злочинцеві аналогічними діями. Більше того, реакція у відповідь за інтенсивністю наближається до інтенсивності провокації, що її викликала. Заколотник далі реагує посиленням провокуючих дій. Таким чином, словесні атаки часто призводять до спроб фізичної відплати та насильства. Звідси випливає, що в деяких випадках вчинення злочину жертва відіграє активну роль в ескалації дій злочинця [10, с. 169].

Жертвами злочинів, вчинених у ситуації «агресивно-захисного» типу, переважно стають особи чоловічої статі середньої та старшої вікових груп, з невисоким соціальним статусом, як правило, знайомі зі злочинцем, вони мають із ним спільні заняття у сфері дозвілля (вживання спиртних напоїв), у сімейно-побутовій сфері (сімейні конфлікти). В окремих випадках жертва раніше неодноразово вступала в конфлікт із майбутнім злочинцем, схожість із яким мала вираз у наявності загального стереотипу насильницького способу вирішення конфлікту в міжособистісних відносинах. Отже, така група потерпілих може бути названа «агресивно-провокуючою».

За результатами нашого дослідження спостерігається зниження такого фактора злочину, як агресивно-провокуюча поведінка потерпілих. У ситуаціях «спонтанно-ситуативного» (24,7%) типу поведінка жертви не мала провокаційного характеру, і переважна більшість потерпілих не були знайомі зі злочинцем. В одних випадках потерпілі стали жертвами спонтанних розбоїв, поєднаних із вбивством, згвалтувань і випадково опинилися в ситуації злочину. Їх перебування в такій ситуації, спроби опиратися злочинцеві призвели до раптового прояву агресії насильника, який намагався негайно задовольнити свої потреби (матеріальні, сексуальні). В інших випадках потерпілі стали жертвами вбивств, тяжких тілесних ушкоджень, хуліганства внаслідок несприятливої зміни обстановки не на користь злочинця. Поведінка злочинця на початковій стадії злочину відрізнялася демонстративністю, а дійсного бажання застосувати фізичне насильство не спостерігалось. І тільки неможливість досягти злочинного результату в ненасильницький спосіб та загроза «особистісному статусу» особи,

яка чинить замах, змушують її кардинально змінити свою поведінку. У більшості випадків потерпілими є особи того самого віку, що й злочинець (тобто неповнолітні), інколи – особи старшого віку (як більш цінний об'єкт посягання за наявності мотиву «самоствердження»). Несприятлива тенденція останніх років проявляється в тому, що потерпілі, які опинилися в ситуації зазначеного типу, стають жертвами вбивств, причому початкового наміру вчинити таке посягання в злочинця не було. Статистика останніх років свідчить про те, що жертви згвалтувань, хуліганства, розбійних нападів усе частіше гинуть. Ця група жертв класифікована нами як «нейтральна».

У 3-й ситуації – «планомірно-провокаційного» (6,2%) типу насильство було спровоковано поведінкою жертви і стало результатом конфлікту, що затягнувся. Жертва, як правило, має більш високий статус (професійний, особистісний), є емоційно значущою для злочинця. В абсолютній більшості випадків жертва стає об'єктом цілого комплексу почуттів із боку злочинця: ревності, ненависть, презирство, страх тощо. Поведінка жертви є несправедливою, аморальною, агресивною з погляду злочинця і спонукає останнього відновити «статус кво», покарати «винного». Дуже часто будь-яка поведінка жертви оцінюється злочинцем як негативна через призму ворожого ставлення до цієї особи.

Так, наприклад, серед потерпілих від вбивств найбільш віктимними є особи, які хоча й ведуть соціально-позитивний спосіб життя (працюють, навчаються, виховують дітей), але мають сфери зіткнення з потенційним злочинцем: зловживання алкоголем, інколи – вживання наркотиків, раніше засуджені особи, які ведуть аморальний спосіб життя (нерозбірливе статеве життя, дрібні крадії). Певна частка емоційних конфліктів реалізується в сімейній, інколи – професійній сферах. Учасники родинного чи сімейного конфлікту займають у ньому різні позиції, власне тому їх відносини і мають конфліктний характер, коли стикаються протилежні інтереси, мотиви, мораль, очікуються протилежні інтереси, мотиви, мораль, мають різне бачення світу та різний життєвий досвід. Більшій частці вбивств (близько 80%) передують гострі суперечки, сварки, бійки з нанесенням серйозних тілесних ушкоджень, причому частіше за все злочинець перебуває в стані сп'яніння. Нерідко майбутня жертва поводиться неякнайкраще: пиячить, ображає, б'є того, хто потім стає вбивцею. Це, як правило, відбувається у випадках постійного пияцтва чоловіка, об'єктом насильства якого стає сім'я, у першу чергу – дружина [11, с. 40].

Пересічним потерпілим від сімейного насильства є жінка віком від 31 до 45 років. Такі особи складають 2 основні групи: 1) потерпілі, для яких характерна віктимогенна деформація особи, що визначається сукупністю різних соціально-психологічних властивостей та обумовлює їх віктимізацію (у тому числі має прояв у віктимній поведінці); 2) потерпілі, які характеризуються в цілому позитивно, не наділені віктимними властивостями, але стали жертвою внаслідок разової віктимної поведінки. Жертв цієї категорії можна умовно назвати «пасивно-провокаційними».

У 4-й ситуації – «планомірно-спонтанного» (49,3%) типу поведінка жертви не була провокаційною. У залежності від поведінкових та статусних характеристик жертви поділені на три основні групи: 1) жертви з низьким та соціально несхвальним статусом, тобто особи, які перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, бомжі, розумово відсталі особи, підлітки, інші беззахисні особи, які постраждали від осіб молодого віку (до 25 років) у результаті вчинення вбивств, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. Це жертви особливо жорстоких «безмотивних» вбивств, мордувань, садистських форм агресії, сексуальних агресій, тортур, оскільки заподіяння будь-яких страждань та мук жертві – головний мотив у вчиненні таких злочинів; 2) особи більш високого соціального статусу та зрілого віку (переважно чоловіки), які, однак, у конкретній ситуації злочину набувають соціально несхвального статусу (у разі перебування в стані сильного алкогольного сп'яніння, поведінки, що не схвалюється суспільними нормами). Як правило, таких жертв грабують, б'ють, при цьому вони зазнають знущань, принижень, а у випадку смертельного результату мають місце знущання та наруга над тілом. Майже завжди така жертва не здатна чинити опір унаслідок вищезазначених причин (перебування в безпорадному стані), у тому числі й тому, що злочинці (переважно неповнолітні) вчиняють напад групою, яка спеціально вийшла на «полювання», прагне «розважитися» і відрізняється підвищеною агресивністю, безжалісністю; 3) особи, які стали жертвами лише внаслідок ситуаційної переваги сил, при цьому спосте-

рігається певна «спеціалізація»: підлітки [12, с. 8–10]¹ із ворогуючих угруповань можуть стати жертвами дій футбольних фанатів, приїжджих чи корінних жителів іншого району або міста, представники національних меншин – постраждати від скінхедів, особи нетрадиційної сексуальної орієнтації – від переслідувачів гомосексуалістів тощо. Як приклад можна навести непоодинокі випадки побиття студентів-іноземців із темним кольором шкіри (африканців, арабів, індусів). Несприятлива тенденція останніх років проявляється в тому, що для багатьох злочинців стало недостатнім «демонструвати» непримиренність, їх агресія все частіше призводить до заповідання потерпілому тяжких тілесних ушкоджень або смерті. Цей тип жертви був нами названий «некритичним».

Зазначимо, що насильницькі злочини відбуваються в різних сферах: культурно-дозвільній, сімейно-побутовій, професійній, вуличній, при цьому різними є і ролі потерпілих осіб. Так, вбивства в сім'ї відзначаються активною роллю потерпілих, які завжди становлять об'єкт конкретної спрямованості. Вони можуть бути класифіковані за такими ознаками: характером зв'язків із злочинцем (шлюб чи споріднення, ступінь родинних стосунків); поведінковими характеристиками (якою була поведінка жертви в конфлікті – позитивною, аморальною, навіть злочинною, нейтральною); ступенем доступності злочинцеві (спільне проживання, часті зустрічі); характером та ступенем матеріальної та(або) психологічної залежності від злочинця, у тому числі внаслідок віку, хвороби, надмірної підвладності психологічного впливу з боку інших осіб. Дослідження засвідчують, що дозвільний та побутовий характер насильницьких злочинів у багатьох випадках обумовлює зміст взаємовідносин злочинця та жертви. Таким чином, можна дійти висновку, що злочинна поведінка була по суті способом «вирішення» соціального конфлікту. Дослідження жертв вбивств дозволяє прийти до висновку, що особи чоловічої статі мають більшу ступінь віктимності відносно жінок, хоча кількість постраждалих жінок останніми роками постійно зростає. Неповнолітні частіше стають жертвами таких самих неповнолітніх підлітків (при цьому має місце мотив «самоствердження»). Новонароджені стають жертвами вбивств у сім'ях з конфліктною ситуацією, що склалася до вчинення злочину. Молоді люди віком 19–25 років частіше стають потерпілими від вбивств на ґрунті неприязних стосунків, зумовлених взаємозв'язком жертви та вбивці з огляду на спільне соціальне середовище (а відповідно, і схожими загальнолюдськими цінностями та поглядами на життя). Останнім часом професійний та соціальний рівень (у тому числі рівень добробуту) потерпілих є вищим за аналогічні параметри вбивць [1, с. 4–7].

Висновки. Наведені дані соціально-демографічних ознак потерпілих дозволяють дійти висновку, що жертв насильницьких злочинів можна поєднати в три основні групи осіб: 1) громадяни, які мають високий професійний статус та фінансову заможність (у тому числі підприємці, банкіри, політичні лідери); 2) особи, що входять до найближчого оточення винного (сім'я, родинні та побутові зв'язки, колектив); 3) особи, що випадково опинилися в ситуації злочину. Взаємодія злочинця та потерпілого в механізмі насильницьких злочинів характеризується домінуючою, провідною позицією особи насильницького злочинця.

Список використаних джерел:

1. Судакова Т.Н. Убийцы и их жертвы: криминологическое, виктимологическое и уголовно-правовое исследование : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология ; Уголовно-исполнительное право» / Т.Н. Судакова. – Владивосток : Дальневост. Гос. ун-т, 2002. – 23 с.

2. Дзюба В.Т. Концептуальні засади кримінально-правової охорони потерпілого, жертви, постраждалого // Альманах кримінального права : збірник статей. – Вип. 1. – К. : Правова єдність, 2009. – С. 207; Криминологія : [учеб. для вузов] / [В.Н. Бурлаков, В.В. Вандышев, И.В. Волгарева и др.] ; под ред. В.Н. Бурлакова, Н.М. Кропачева. – СПб. : Питер, 2002 – 422 с.; Табл. Серия «Учебники для вузов». – С. 140; Туляков В.О. Вчення про жертву злочину: соціально-правові основи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / В.О. Туляков. – О. : Одеська Нац. юрид. академія, 2001. – С. 12–15.

¹ На думку М.В. Данилевської, роль неповнолітньої жертви розглядуваних злочинів визначається деякими психологічними та патопсихологічними особливостями, що обумовлюють її поведінку та підвищену віктимність.

3. Анфиногенов А.И. Психологическое портретирование неустановленного преступника / А.И. Анфиногенов. – М. : Академия управления МВД России, 2002. – 183 с.
4. Криминология : [учеб. для вузов] / [В.Н. Бурлаков, В.В. Вандышев, И.В. Волгарева и др.] ; под ред. В.Н. Бурлакова, Н.М. Кропачева. – СПб. : Питер, 2002 – 422 с.; Табл. Серия «Учебники для вузов». – 686 с.
5. Ривман Д.В. Виктимология : [учеб. Пособие] / Д.В. Ривман, В.С. Устинов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2000. – 332 с.
6. Піщенко Г.І. Попередження хуліганства (кримінально-правовий і криминологічний аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія ; кримінально-виконавче право» / Г.І. Піщенко. – Київ, 1999. – 20 с.
7. Семикин М. А. Криминологические и уголовно-правовые проблемы борьбы с сексуальными посягательствами в отношении несовершеннолетних : автореферат дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология ; Уголовно-исполнительное право» / М. А. Семикин. – Волгоград, 2004. – 25 с.
8. Криминология: общ. часть : [учебник для вузов по спец. «Правоведение» / Н.А. Беляев, И.В. Волгарева, Н.М. Кропачев и др.]. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1992. – 210 с.
9. Юридическая конфликтология / [А.Д. Бойков, Н.Н. Варламова, А.В. Дмитриев, О.Л. Дубовик и др.] ; отв. ред. В.Н. Кудрявцев. – М. : ИГиП РАН, 1995. – 316 с.
10. Бартол К. Психология криминального поведения / К. Бартол ; пер. с англ. – 7-е междунар. изд. – СПб. : Прайм-Еврознак ; М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2004. – 352 с.
11. Агрессия и психическое здоровье / [Т.Б. Дмитриева, Б.В. Шостакович, В.В. Горинов и др.] ; под ред. Т.Б. Дмитриевой и Б.В. Шостаковича. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002 – 460, [4] с., ил., (табл. «Теория и практика уголовного права и уголовного процесса» / Ассоц. Юрид. центр, М-во здравоохранения РФ. Гос. науч. центр соц. и судеб. психиатрии им. В.П. Сербского).
12. Данилевская М.В. Криминологическая характеристика и социальные последствия тяжких преступлений, совершаемых с проявлением жестокости взрослых в отношении несовершеннолетних : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / М.В. Данилевская. – М. : Юрид. ин-т МВД России, 1996. – 22 с.

